

Promotie

Sinds de uitbreidingen van de Europese Unie in 2004 en 2007 is het aantal arbeidsmigranten toegenomen, voornamelijk uit Oost-Europese lidstaten. In Nederland zijn zij vaak werkzaam in sectoren als de bouw, land- en tuinbouw en de vleesverwerkende industrie. Bedrijven huren arbeidsmigranten meestal tijdelijk in en regelmatig onder oneigenlijke constructies, waarbij ze gebruikmaken van verschillen in wet- en regelgeving tussen Europese landen. De arbeidsomstandigheden van Europese arbeidsmigranten blijken dan ook regelmatig af te wijken van de standaarden onder de Nederlandse cao's. Aan deze situatie lijkt niet veel te veranderen en relatief weinig migranten ondernemen actie om hun arbeidsomstandigheden te verbeteren. Waarom komen deze migranten niet in opstand bij ondermaatse arbeidsomstandigheden en welke rol speelt de vakbond daarbij? Deze vragen vormen de aanleiding voor mijn promotieonderzoek naar de handelwijzen van Europese arbeidsmigranten en vakbonden in Nederland tegen de achtergrond van een competitieve Europese arbeidsmarkt.

Om de handelwijzen van Europese arbeidsmigranten te onderzoeken, wordt in het proefschrift het concept *agency* ofwel agentschap gebruikt. Daarmee wordt bedoeld: het geheel aan de manieren waarop actoren hun relaties met omringende personen, plaatsen, instituties en gebeurtenissen vormgeven. Migranten worden dus beschouwd als sociale actoren die mede de arbeidsmarktomstandigheden vormgeven door hun individuele en collectieve handelen. Duidelijk is dat hun handelingsmogelijkheden worden begrensd doordat de arbeidsrelaties die zij aangaan veelal worden gekenmerkt door ongelijke machtsverhoudingen. Voor dit onderzoek zijn negentig kwalitatieve interviews gehouden met arbeidsmigranten en Nederlandse werknemers, vakbondsfunctionarissen en werkgevers. Daarnaast zijn vakbondsstrategieën ten aanzien van arbeidsmigranten onderzocht, door middel van participatieve observatie in de bouwsector en supermarktdistributiecentra. Met behulp van deze onderzoeksmethoden is inzicht verkregen in het agentschap en de werkervaringen van Europese arbeidsmigranten in Nederland. Dit micro-perspectief verrijkt de bestaande literatuur over arbeidsverhoudingen, die voornamelijk handelwijzen van geïnstitutionaliseerde actoren, zoals vakbonden of werkgevers, bestudeert. Door de kleinschalige, gedifferentieerde handelingen van arbeidsmigranten te onderzoeken ontstaat een genuanceerder inzicht in de achterliggende processen rondom arbeidsomstandigheden en vakbondsvertegenwoordiging.

Een van de casussen in het proefschrift is de bouw van de energiecentrales in de Eemshaven in Noord-Groningen. Bij deze bouwprojecten werden duizenden buitenlandse werknemers uit Oost- en Zuid-Europa aan het werk gezet die vaak niet correct volgens de Nederlandse cao betaald werden. Collectief ageren tegen incorrecte beloning, tevens met hulp van de Nederlandse vakbond, werd belemmerd door taalbarrières, de hoge mobiliteit van de buitenlandse werknemers, de tijdelijke arbeids-

LISA BERNTSEN
Postdoc onderzoeker aan de
Universiteit van Tilburg

contracten, de ongelijke machtsverhoudingen en de ondoorzichtige en lange aanbestedingsketens. Hoewel er wel degelijk actiebereidheid bleek te bestaan onder de buitenlandse werknemers in de Eemshaven, waren zij zich er ook terdege van bewust dat de mogelijkheden om hun rechten daadwerkelijk te claimen beperkt waren, terwijl ze negatieve consequenties in de vorm van baanverlies reëel achtten. Vandaar dat de meeste migranten hun problemen eerder in eigen kring proberen op te lossen. Daarnaast handelen zij liever op onopvallende wijze om hun eigen positie te verbeteren binnen de competitieve arbeidsmarkt dan dat zij zich collectief uitspreken tegen hun werkgevers.

Solidariteit tussen werknemers die onder verschillende arbeidsvoorwaarden aangesteld zijn, is vaak afwezig op werkplekken waar

veel verschillende nationaliteiten werken. Bij grootschalige bouwprojecten is de verscheidenheid aan nationaliteiten en buitenlandse (uitzend)ondernemingen hoog. In andere sectoren, waar de verscheidenheid in contractuele vormen beperkter is, lukt het opbouwen van solidariteit met behulp van de vakbond soms wel. Zo wordt in het proefschrift een casus behandeld waarbij Poolse uitzendkrachten in de supermarkt-distributiesector met succes staakten om hun arbeidsvoorwaarden te verbeteren. Door een gezamenlijke actie van Poolse en Nederlandse werknemers werd een draaideurconstructie, waardoor Polen jarenlang op de meest onzekere uitzendcontracten aan het werk werden gehouden, een halt toegeeroepen.

Het proefschrift toont aan dat het niet zozeer de beperkte actiebereidheid is van buitenlandse werknemers waarom zij vaak geconfronteerd worden met ondermaatse werkomstandigheden, als wel de gelimiteerde mogelijkheden binnen de complexe Europese marktcontext om deze omstandigheden effectief te veranderen door individuele, collectieve, georganiseerde of juridische handelingen. Vanwege deze beperkte mogelijkheden proberen arbeidsmigranten hun positie veeleer op min of meer onopvallende manieren te verbeteren, door bijvoorbeeld strategisch van baan te wisselen in plaats van proberen arbeidsomstandigheden bij een bepaalde werkgever te veranderen. Zo blijven bestaande ongelijke arbeidsverhoudingen en ondermaatse arbeidsomstandigheden in stand. Bovendien toont dit proefschrift aan dat deze discrepantie tussen de geprefereerde handelingswijzen van vakbonden en arbeidsmigranten soms overbrugd kan worden met vakbondswerk, maar vaak ook niet. Dit gegeven is belangrijk voor vakbonden, alsmede voor de politiek, indien zij dit soort ongelijke machtsverhoudingen willen aanpakken en betere bescherming willen bieden aan een categorie werknemers die inmiddels een structurele positie inneemt in verschillende Nederlandse sectoren.

LITERATUUR

Berntsen, L.E. (2015) *Agency of labour in a flexible pan-European labour market: a qualitative study of migrant practices and trade union strategies in the Netherlands*. Proefschrift. Groningen: Universiteit van Groningen.